

Posudek diplomové práce Tomáše Mencla
Ekumenický rozměr bohoslužby
(Pokus o postížení liturgie Českobratrské církve evangelické
z hlediska ekumenických principů)

Svá „systematická východiska“ (kap.1) orientuje autor práce na Nicejsko-cařihradském vyznání víry, jmenovitě na článku o „jedné církvi“ a o „inkarnaci“ (nezdůvodní ovšem, proč zrovna tyto). Odtud vyvozuje základní vztah liturgie, církve a světa (kap.2); důraz je položen na Boží kosmofilii a „prodějinnost“, již má bohoslužba církve vyjadřovat v čase i v prostoru, a to i integrováním lidské tělesnosti do bohoslužebného slavení. Je tudíž pochopitelné, že v bohoslužbě tvoří Slovo a svátost organickou jednotu a eucharistické společenství zahrnuje i „církve zvítězilou“, ano i anděly, svaté a Matku Páně (kap. 3). K těmto základním tezím pak v kap. 4 jsou přidány některé aplikace (trojiční rámeček, confíteor, zpěvy, koinonická část bohoslužby) a v kap. 5. několik praktických úvah; zde je též pojednáno o hnutí liturgické obnovy v CČE (Coena), jejíž roli vidí diplomand jako dvojznačnou: na jedné straně reaguje správně na deficity liturgického slavení v CČE, na druhé straně je v nebezpečí jakéhosi sebeukájení elitní skupiny.

Autor podrobil většinovou bohoslužebnou praxi ve své církvi přísné kritice a shledal v ní mnoho nedostatků. Jeho kritiku by bylo možno shrnout tak, že v bohoslužbě CČE povážlivě chybí živě vyjádřený vztah ke kosmu a k dějinám, a to i k univerzálním dějinám spásy. Výlučný důraz na Slovo a slovo oslabuje motiv „slavení“ ve společenství přesahujícím konkrétní shromáždění; a upřednostňuje (a to i v chápání Ducha svatého) sublimovanou „duševnost“ na úkor tělesnosti a tím potlačuje inkarnační rozměr základní křesťanské zvěsti a otevírá dveře subtilnímu gnosticizmu. Častým výrazem, jímž autor kritizuje bohoslužbu CČE, je sloveso „ořezává“ – jsou zde jakoby amputovány důležité dimenze ekumenického křesťanství, zachované v jiných tradicích.

Z jiného úhlu viděno je v pozadí Menclovy kritiky svérázná eklesiologie. Evangelickému sklonu k sociologickému a punktálnímu pojetí církve staví do protikladu církve, která „kosmickou skutečnost nejen sociologicky formuje, ale také ontologicky předchází“ (s.16). Zde se pohybuje ve stopě velkých „katolických“ tradic, zvláště východní; z českých protestantských teologů by se nejspíše hlásil k Josefu Smolíkovi.

Pro své pojednání zvolil „hledisko ekumenických principů“, přičemž ekumenickými principy míní „rozhodnutí prvních koncilů“, jež pokládá výslovně (s.84) za normu normans. Toto tvrzení vyžaduje diskusi, kterou Mencl neprovádí. Jde o dvojí otázku: (1) V reformační teologické tradici jsou rozhodnutí koncilů nikoli norma normans, tou je Boží slovo aktuálně vykládané a v poslušnosti uchopované, nýbrž vždy jen norma normata. Tím není vystaven generální pardon vši liturgické (pi)tvořivosti, jak se v dějinách protestantismu uplatnila, ale hájena svoboda od dějinně vzniklých parametrů bohoslužebného slavení, byť si posvěcených tradic církve ještě nerozdělené. Hledisko autentičnosti není totožné s hlediskem starobylosti. (2) „Rozhodnutí prvních koncilů“ (zde prakticky jen NC) nebylo zacíleno k otázkám liturgické normativity. Důkladný rozbor teologických zápasů této a následující doby (který autor neprovádí) by nejspíše ukázal, že pluralita bohoslužebného výrazu, reprezentovaná několikaletými „hnízdy“ liturgické tvorby církve byla i nadále otevřena, deformována i reformována, zaplevelována i pročišťována, což platí i o vývoji západní katolické bohoslužby, o níž autor míní, že lépe než českobratrská vyhovuje ekumenickým principům.

V závěru autor smířlivě konstatuje, že „i bohoslužebný život CČE, jakkoli je nedokonalý a fragmentární...je přece plným životem před Boží tváří. Tato plnost není nikdy zaručena důmyslností našeho aktivismu, a to ani liturgického...“ Plnost, *pléróma* je opravdu v NZ pojmem patřícím do christologie a eschatologie, nikoli do liturgie. Lze to říci i v pohledu na všechny liturgické tradice, aniž tím oslabíme svou autokritičnost – nebo jsou některé přece jen „plnější“?

Práce má jasnou myšlenkovou kostru, zřetelnou výchozí pozici, kterou nelze brát na lehkou váhu. Její premisou je správná myšlenka, že bohoslužba má být pod kontrolou teologie, nikoli vydána všanc náhodě nebo náladě. Je konzistentní, plná inspirativních podnětů. Některé věcné chyby lze přičíst na vrub autorově patetické formulační nepozornosti, jiné nedostatečné znalosti (např. autor přehlédl, že i po 2.VK v katolické církvi platí zásadní - *substantia non gradu tantum* - rozdíl mezi kněžstvím obecným a svátostným, s. 37).

Po metodické stránce však má práce závažné nedostatky. Autor svá tvrzení nedokládá, málokdy se pouští do detailnějšího rozboru svých tezí, málokdy se snaží se interpretovat názory odchylné, prakticky nepracuje s literaturou (v seznamu literatury uvádí sice řadu titulů – jen českých! – ale příležitostně uvádí jen ta místa, kde shledal jakousi konsonanci se svým pojetím). To je nejen deficit z hlediska nároků na diplomovou práci na ETF, nýbrž i škoda pro autora samého: Jeho vývody by nabyly větší přesvědčivosti.

Po stránce formální a jazykové práci charakterizuje přemíra cizích slov, ne vždy správně užitých, v latině pak skoro pravidelně užitých v chybných tvarech, jakýsi pathos, který může být výrazem autorova zaujetí tématem, nečetné gramatické chyby (např. důsledné: *apriory*). Stylistika činí dojem, že jde o předlohu mluvního projevu, přednášky, apelující za posluchače.

Práce Tomáše Mencla je nicméně nesena jasným přesvědčením a plna podnětů. Doporučuji ji k obhajobě.

Prof.ThDr Pavel Filipi

8.12.2006